

УДК 37.014.3
Прегледен труд

РЕФЛЕКСИЈАТА НА НЕКОИ ТЕНДЕНЦИИ ВО СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ

Снежана Мирасчиева
Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

Анстракт: Во трудот станува збор за рефлексивната од императивите и потребите на современото општество врз образованието како негов составен дел. Обидите што ги прави образованието со цел да одговори на потребите на општеството во себе ги вклучува сите фактори. Сложеноста на феноменот образование бара истовремено иновативски зафати во сите сегменти особено кога станува збор за институционалното образование на сите нивоа. Прашањата за тоа што бара општеството, кои се приоритетите на образованието во доменот на иновирање, кој учествува во нивната креација и реализација и кои се идните чекори се предмет на интерес во трудот.

Клучни зборови: современо образование, активно учење, конструкција на оперативни знаења.

THE REFLECTION OF SOME TENDENCIES IN MODERN EDUCATION

Snezana Mirascieva
Faculty of educational sciences, University “Goce Delcev” Stip, Macedonia

Abstract: This paper tries to explain a reflection of the needs and imperatives of modern society on education as an its integral part. The attempts made by education in order to address the needs of society incorporates all factors. The complexity of the phenomenon of education at the same time requires innovative educational activities in all segments, especially when it comes to institutional education at all levels. Issues concerning the question what is it that society requires, what the priorities of education in the area of innovation are, who participates in their creation and implementation, and what the future steps are the subject of interest of this paper.

Keywords: modern education, active learning, construction of operational knowledge.

Вовед

Современото општество претставува збир на карактеристични особини, а не некоја етапа во развојот на општеството. Елементите на модерното општество се тесно поврзани меѓу себе и влијаат едни на други. Една од постојаните карактеристики на модерното општество е континуираните промени во него. Заради појаснување кога се говори за современо општество, првата асоцијација е временската димензија од 20 век и почетокот на 21 век. Модернизацијата на општеството не исклучува ниту една сфера на нејзиното изразување. Една од тие е образованието. Во тој контекст е фразата современо образование како и обидите да се определи неговата суштина. Но сепак останува клучното прашање за тоа кое образование е современо. И уште нешто, во трудот поимот образование го користиме кога говориме за образовниот систем на едно општество. Од тука и го поставивме првото прашање, какво образование е потребно на општеството чии креатори и консументи, конструктори и корисници, сме ние. Ботон (Alain de Botton, швајцарски философ) говори за образование кое треба да ни понуди цели поголеми од нас самите, затоа што е бизарно во современото општество да се планира сè, освен две најважни нешта, работата и љубовта. Љубовта, истакнува авторот зависи од тоа кого случајно ќе сретнеме, а повеќето работни активности во суштина не се во толкава мера значајни за да бидат главна окупација на образованието во вистинска смисла на зборот. Авторот јасно го пледира новиот пристап во образованието, различен од досегашните кој се темели на тоа луѓето да научат да ги ценат вредностите и да им се помогне во достигнување на среќата. А среќата во современото општество се темели на успехот во работата и љубовта, нагласувајќи дека таквиот поглед на свет е новина во целокупната историја на човештвото. Ваквите ставови даваат нов сјај на образованието. Затоа е потребно образование кое ќе научи како да се сака, зашто љубовта не е само чувство туку и

вештина, а вештините се една од образовните цели. Во тој контекст, улогата на образованието во современото општество денес е оправдана од два аспекти: технократски и хуманистички. Во првиот аспект од образованието се бара продукција на ефикасни работници, а во вториот се аргументира улогата на образованието во хуманизација на човекот.

Новите предизвици пред современото образование

„Неписмени во 21 век нема да бидат оние кои не знаат да читаат и да пишуваат, туку оние кои не знаат да учат, го забораваат неприменливото и не научиле ништо ново“

Алвин Тофлер

Современото образование се судира со нови предизвици секојдневно. Ако најголемото богатство на една земја е нејзиното население, тогаш најзначајните ресурси на земјата се знаењата. Затоа национални приоритети на секоја земја која ја планира својата иднина се образованието и науката. И можеби ќе се сложите со ова тврдење но веднаш ќе упатите забелешка дека за тоа се потребни големи финансиски средства. Да, се сложуваме со вас, но делумно затоа што не се само финансиските средства во прашање туку и статусот на знаењето и образованието, односно колкаво значење имаат знаењето и образованието во општеството. Современото образование денес се судира главно со три најголеми предизвици како: брз развој на науката и техниката кои иницираат одредени проблеми во образованието; образовните цели треба да се прилагодат и усогласат со реалните потреби и можности кои произлегуваат од потребите на општествениот и технички развој; образовните решенија треба да ги задоволат претходните две барања и да отстапуваат од традиционалните. Затоа проблемите на образованието денес можат да се определат во неколку насоки и тоа:

- огромен квантум на знаења кој секоја втора година двојно се зголемува;
- појава на нови научни и стручни сознанија кои ги менуваат постојните;
- појава на нови технологии;
- ограничено време за формално образование;
- „добижување на светот“ со интензивна комуникација меѓу научните и стручни лица од различни земји;
- интернетот се претвора во доминантен извор на информации;
- брза промена на занимањата и појава на нови.

Во обидите да се решат проблемите во образованието денес, како можни решенија ќе наведеме неколку: интегриран образовен систем (формално и неформално образование) кој ќе се темели на принципот на интердисциплинарност и полидисциплинарност; редефинирање на наставните содржини и континуирани промени со елементи на елиминирање на нивното совпаѓање во повеќе наставни предмети; воведување и примена на адекватни наставни методи, техники и стратегии согласни со образовните цели; перманентно образование на наставници, формализирање на неформалното образование и негова определба како доживотно учење. За да направат потребните измени потребно е: да се знае (што се случува на полето на образованието во светот, зошто, кои се напите потреби, визија за развој, цел); да се сака (бидејќи секоја промена е напор и ризик, а образованието е многу чувствително, евентуалните грешки се долгорочни и подложни на критики од целокупната јавност) и да се може (да се има сила, моќ) како поддршка во ресурси и средства. Промените во образованието ги менуваат образовните парадигми во насока на одржливо знаење. Во контекст на динамиката на промените во современото општество потребата за образование го моделира типот на образование определен како *just in time*, образование кое е интенционално насочено кон стекнување на потребните вештини и знаења за примена на нови работни програми. Затоа и се наметнува прашањето дали сакаме образование кое ќе се прилагоди на општествените промени или образование кое само ќе иницира промени. Во одговорот на прашањето лежи императивот за нова образовна концепција - образование за модерно општество. Традиционалните образовни модели развиени на платформата за репродуктивен, статички и теориски пристап како основа на образованието, ги ограничуваат образовните институции во поглед на сеопфатност и адекватна реакција на промените во општеството. Современиот модел на

образование се темели на платформата за образовен процес како континуирано доживотно учење. Современото општество има потреба од нови вештини, додатни знаења, усвоени вредности на социјална рамноправност и достапност на образованието до сите како и активно учество во демократскиот живот што води кон нов модел на знаење определено како оддржливо знаење. Дури тогаш образованието ќе биде основен двигател на развојот, во личниот и заедничкиот живот, на индивидуален, колективен и глобален план. Основниот квалитет на современото образование се изразува во доменот на премин од: репродуктивно кон продуктивно, статичко кон динамично, неприменливо кон оперативно. Затоа и говориме за нови образовни парадигми кои се извор на нов квалитет во современото образование и се развиваат паралелно со барањата и потребите на современото општество. Ако се навратиме на тезата дека знаењето е значаен ресурс на една земја, тогаш индивидуата се соочува со нови барања, нови одговорности. Тоа подразбира способност за разбирање на новите знаења со кои индивидуата ќе ја обезбеди бараната писменост и подготвеност во современото општество. А бидејќи иднината на општеството зависи од квалитетот на образованието на нашите деца, тогаш одговорноста за квалитетно образование е наша.

Рефлексијата на некои тенденции во современото образование во македонски контекст

Тенденциите во современото образование имаат силно рефлексивно дејство и во македонскиот образовен круг. Низ редовите што следат се претставени рефлексите од перспектива на актерите - наставници и ученици во воспитно-образовниот процес и институциите со посебен осврт на македонскиот образовен систем.

А) Од перспектива на воспитно-образовните институции

Образованието во суштина е процес на организирано делување на пренос и усвојување на знаење, развивање на способности и вештини и формирање ставови и градење вредности. Оваа дејност е стара колку и човештвото и низ времето прераснала во особено значајна дејност за секоја општествена заедница. Затоа овде ќе се задржиме на институциите чија основна дејност е образованието и воспитанието на младото поколение. Денес во услови кога образованието за да биде продуктивно и квалитетно мора да ги следи промените во секојдневниот живот, улогата на воспитно - образовните институции значајно се менува, а очекувањата се поголеми од било кога. Промените кои со себе ги носи развојот на информатичката технологија, можноста за користење на разни извори на знаење како и новиот систем на комуникација, создава нова атмосфера - наставниците не се единствен извор на знаење ниту училиштето е единствен центар на учење. Тоа не ја намалува одговорноста, туку напротив ја продлабочува во насока на континуирано усовршување на наставниот кадар со цел на учениците да им се даде адекватно образование кое ќе им овозможи економска сигурност во иднина. Покрај општеството и родителите поставуваат барања пред институциите во смисла на општо образование, развивање етички вредности, формирање на позитивни карактерни особини и клучни вредности неопходни за живот. Паралелно со развојот на општеството се зголемува одговорноста на институциите како и барањата пред наставниот и воспитувачкиот кадар. Затоа современите воспитно-образовни институции треба да овозможат: квалитетно и комплексно образование кое се темели на теориско-практични основи и спој на конкретно применливо знаење со општо образование; висок степен на професионализам на наставниот и воспитувачки кадар, опременост на институцијата со ИТ; проодност во системот и безбедна и здрава околина. Со ова не се исцрпува листата на приоритети бидејќи очекувањата на општеството се зголемуваат секојдневно. Но најважно е да се следат промените во сите сфери за да ги подготват младите за реалниот живот. Во продолжение ќе наведеме уште некои приоритети како: поттикнување и развој на талентираните ученици, творечка настава, доминација на практична работа, образование во средината, нови улоги на наставникот, развој меѓу науката, технологијата и културата.

Б) Од перспектива на учениците

Современото образование ги дефинира клучните компетенции кои треба да ги стекнат учениците. Во таа смисла, според Европската комисија за образование, клучните компетенции претставуваат трансфербилен, мултифункционален пакет на знаења, вештини и ставови

неопходни за личен развој, инклузија и вработување кои треба да се развијат до крајот на задолжителното образование и тоа:

- комуникација на мајчин јазик (способност за изразување на мисли, чувства, факти, усно и писмено, лингвистичка интеракција во социјален и културен контекст
- комуникација на странски јазик - има иста димензија како и комуникацијата на мајчин јазик и е дополнета со вештини за интеркултурно разбирање
- математичка писменост и основни компетенции во науката и технологијата - се нагласува процесот и акцијата, а не резултатот и знаењето;
- дигитална компетенција - критичка употреба на електронски медиуми за работа, одмор и комуникација
- компетенција да се научи како да се учи - подразбира диспозиции и способности за организирање и управување со сопственото учење, ефективен self-management;
- интерперсонални и граѓански компетенции - интерперсонални вештини за ефикасна интеракција
- претприемништво – иницијативност за промени, поддршка на иновации, одговорност за постапки, мотивација за успех
- културолошка експресија - почитување на креативното изразување на идеи, искуства и емоции.

Клучните компетенции му се потребни на поединецот за чувство на лично задоволство и развој, активно граѓанство, социјална инклузија и вработување. Кога се во прашање клучните компетенции на современото образование, лесно можеме да го идентификуваме развојниот стадиум на кој се наоѓа нашиот образовен систем.

В) Од перспектива на наставниот и воспитен кадар

*Да научиш од мудриот е голема корист,
а да го научиш другиот е голем долг.
Д.Обрадовиќ*

Промените во оспособувањето на наставниците треба да ја следи афирмираната идеја за доживотно учење. Имено, современото образование кое се темели на компетенции, е референтна рамка за развој и проценка на индивидуалните компетенции во професионалната работа и секојдневниот живот. Една од клучните компетенции на современото образование е компетенцијата за доживотно образование. Наставниците треба да развиваат повеќедимензионални компетенции ако: способност за самоорганизација, делотворност, кооперативност, разбирање, решавање проблеми, интегрален пристап. Со други зборови, компетентноста на наставникот нема само индивидуален карактер, туку интерперсонален и социјален што има големо значење за воспитно-образовната работа. Конструктивистичката дидактика посебно внимание посветува на значењето на социјалната интеракција, комуникацијата, современите медиуми и самостојното конструирање на знаења. Ако учењето е потрага за смислата тогаш целта на учењето е наоѓање на неговата смисла, а не меморирање на информации. Заради тоа, знаењата од разни научни дисциплини имаат големо значење во оспособување на наставникот и развојот на неговите педагошки компетенции. Од тука, наставниците треба да развиваат способности и вештини за комуникација, управување со знаењата и искуствата на учениците, творечко педагошко водење, соработка и групна работа, умеење за тимска работа, компјутерски и технички вештини. Од компетенциите на наставникот зависи и развојот на компетенциите на ученикот како: самопочит, отвореност на свеста, мотивација, почитување на разликите, чесност, креативност, подготвеност за учество и соработка во групна работа, способност за одлучување, евалуација, рефлексција, толеранција, доживотно учење. Тогаш постојат предуслови за настава ориентирана кон ученикот која придонесува за развојот на општеството на знаење. Според тоа, компетенциите на наставникот се комплексен мозаик од различни подрачја на знаење и вештини кои се вклучени во практиката на нивното делување. Ваквиот пристап се темели на фактот што училиштето денес ги подготвува младите за несигурниот постмодерен период исполнет со нестабилност, разноликост, неодреденост, мултидимензионалност и комплексност.

Г) Од перспектива на македонскиот образовен контекст

Тенденциите во современото образование постепено најдоа простор во македонскиот образовен контекст. И како што општеството ги менува барањата и потребите, во обидите да ги следи низ македонскиот систем на образование воведува иновации во сите сегменти од образовното подрачје како што се: иновирање на наставните планови и програми (од структурен, содржински, интенционален аспект), професионален развој на наставниците, евалуација на работата на наставниците (професионално портфолио), компјутеризација на наставата, промоција на училишниот спорт (изградба на спортски сали), е-дневник (електронска педагошка евиденција заради поблиска соработка со родителите и континуирана повратна информација меѓу наставникот и родителот), е-комуникација со родителите, иновации во планирањето на наставата, задолжително средно образование, бесплатни учебници, интегрирано еколошко образование, интегрална евалуација на работата на воспитно-образовните институции, стандардизација и екстерна евалуација на постигањата на учениците, лиценцирање на менаџерската функција во воспитно-образовните институции, лиценцирање на работата на воспитувачите, стручните работници и згрижувачкиот кадар во предучилишните воспитно-образовни институции, примена на ИКТ во наставата, проектни активности како форма на наставна работа и многу други. Карактеристично за македонскиот систем на образование се иновациските зафати кои првенствено се фокусирани на воспитно-образовниот процес. Појдовно начело е целноориентиран процес кон оној што учи, така што од дефинираните цели а во интерес на квалитетно образование, се определува стандардите и индикаторите за постигањата на оној што учи. До сега тоа е направено на ниво на предучилино воспитание и основно образование, а интензивно се работи и на ниво на средно образование (каде се реформираат курикулумите за општообразовните и стручни училишта), како и во високото образование. Прашањето за подготовка на наставникот како и евалуацијата на неговата работа се следните чекори кои се карактеристични за македонскиот образовен систем со тенденција на создавање услови за кариерен развој. И процесот на настава не е исклучен од промените низ сите негови етапи, препаративна, оперативна и евалуациска. Што се однесува до дидактичката апаратура, видни се реформите во контекст на зацврстување на значењето на методите на активно учење, проблемска настава и проектни активности, со преферирање на формите на самостојна работа како групна и индивидуално диференцирана, и инвазија на мултимедијалните пакети како извори на знаење. Тоа не значи дека се исцрпени сите реформски зафати. Напротив, ова е само дел од промените кои настанаа под силната рефлексивна на потребите и барањата на современиот начин на живот, со единствена цел стекнување оперативни знаења за активно граѓанство.

Заклучок

На крај, го поставивме прашањето за тоа дали воопшто е потребен заклучок. Цениме дека тој сам по себе се наметнува во насока на сознанието дека промените во општеството мора да бидат следени од образованието во целокупната негова комплексност затоа што само на тој начин ќе се обезбедат услови за континуиран прогрес како на заедницата така и на секој поединец, посебно. Во таа смисла, секогаш треба да се има во предвид опкружувањето. Непредвидливото опкружување со голема сложеност, спротивставени цели, двосмислени задачи, мноштво истовремени настани се карактеристични за современото општество. За да одговора на неговите барања, поединците мора да поседуваат адекватни знаења за употребата и евалуација на новите информации. Затоа денес учењето не крајна цел сама по себе или „збир на знаење“ туку способност за подобро сфаќање на самиот себе и другите во секојдневниот живот заради создавање подобри и похумани услови за живот. Нашите размисли ќе ги завршиме овде со навраќање на зборовите на Спенсер (Herbert Spenser) дека големата цел на образованието не е знаењето, туку акцијата, а акцијата е базична основа за секој успех. (Pablo Pikaso).

Литература

- Anson, C. (2008). 75 Readings Across the Curriculum. New York: McGraw – Hill
- Arends, I. R. (2007). Learning to Teach. New York: McGraw – Hill

- Easton,T.(2009). Clashing Views in Science, Technology and Society. New York: McGraw – Hill
- Мирасчиева,С.(2013). Образованието и воспитанието, од традиција до современост во Зборник на трудови од научно-стручната расправа на тема „Образованието и воспитанието - од традиција до современост- “одржана на 22 мај 2013 во Штип, Штип: НУГБ,„Гоце Делчев“, стр.9-23
- МОН,(2005). Национална програма за развој на образованието 2005-2015 год., Скопје: МОН